

ՀԱՅԿ. ԽՍՀ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ԺՈՂ. ԿՈՄԻՍԱՐԻԱՏ

Դոցենտ Ա. Բ. ԱԼԵԿՍԱՆՅԱՆ

ԲԾԱՎՈՐ ՏԻՑ

(ՏԱՐԱԾՄԱՆ ՀԱՆՍՊԱՐԱՆՆԵՐԸ
ՅԵՎ. ՊԱՅԲԱՐԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ)

616-9

Q-29

ՀԲԱՏՈՐԱԿ. ՀԵՍՀ ԱՌԺՈՂԿՈՄՍՏԻ ՍԱՆ-ԼՈՒՍ ԲԱԺՆԻ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1937

616.9

Q-29

այ

ԴՈՑԵՆՏ ԲԺ. Ա. Բ. ԱԼԵԿՍԱՆՅԱՆ

ԲԾԱՎՈՐ ՏԻՑ

(ՏԱՐԱԾՄԱՆ ՀԱՆԱՊԱՐՀՆԵՐԸ
ՅԵՎ. ՊԱՅԳԱՐԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ)

Տեխն. ձեվ. յեվ սրբ. Ա. ՀԱԽԱՎԵՐԳՅԱՆ.

1454
38

ՀԵՈՐՀՐԳԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ-Ի ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ՏՊԱՐԱՆ, ՅԵՐԵՎԱՆ

ԳԼԱՎԼԻՏԻ ԼԻԱԶՈՐ 759

Գառվեր Ք 307-1949

Տիրաժ 3000

Բժավոր տիֆի լիկվիդացիան, նրա հնոցների լիակա-
տար վոչնչացումը մի ուեալ և անպայման լուծելի խնդիր
ե հանդիսանում:

Բժավոր տիֆի դեմ մղվող պայքարին պետք ե մաս-
նակից անել վոչ միայն առողջապահական որդաններին,
վոչ միայն պետական որդաններին, այլև բոլոր հասարա-
կական կազմակերպություններին և առաջին հերթին այն
բոլոր կազմակերպություններին, վորոնք առնչություն
ունեն բնակչության կուլտուրական մակարդակը բարձրա-
ցնելու և կենցաղային պայմանները բարելավելու գործի
հետ:

Բժավոր տիֆը կենցաղային վարակիչ հիվանդություն
ե: Նա սերտ կերպով կապված ե կուլտուր-կենցաղային
պայմանների հետ:

Բժավոր տիֆը մարդու տարածված հիվանդություն-
ներից մեկն ե հանդիսանում:

Ինչպես հայտնի յե բժավոր տիֆը սուր վարակիչ
հիվանդություն ե: Այդ հիվանդությունը յերկար չի տևում,
այլ միանգամից սկսվելով, վորոշ որեր անցնելուց հետո
վերջանում ե և սովորաբար այլևս չի կրկնվում: Այդ հի-
վանդությունը վարակիչ ե այն պատճառով, վոր վարակը
մարդուն անցնում ե մարդուց:

Բժավոր տիֆը պատերազմներին ուղեկից հիվանդու-
թյուն ե, ուստի այդ տիֆը նաև պատերազմական տիֆ
ե կոչվում: Անջնջելի կերպով մեր բոլորիս գիտակցու-
թյան մեջ տպավորվել են իմպերիալիստական պատե-

ըազմի ժամանակվա բծավոր տիֆի բոլոր սարսափները:

Գիտությունը սովորեցնում է մեզ, վոր այդ հիվանդությունը հեշտությամբ կարող է առաջանալ և տարածվել հակասանիտարական պայմաններում գտնվող հանրակացարաններում և բնակելի բարակներում, վորտեղ վոլլոտություն է նկատվում, բուժական հաստատություններում, հակաառողջապահական պայմաններում գտնվող իշկեփաններում, գիշերային ապաստարաններում և այլ վայրերում, վորտեղ մարդկանց կուտակում է լինում և վորտեղ վոլլոտություն է նկատվում: Ահա այդ բոլոր տեղերն ու հաստատություններն այն հողն են հանդիսանում, վորտեղ բծավոր տիֆն աճում և զարգանում է:

Այդ բոլոր տեղերումն էլ բծավոր տիֆը առաջանում ու տարածվում է շնորհիվ վոլլոտության, այնտեղ, վորտեղ վոլլիններ չկան, այնտեղ էլ բծավոր տիֆ չի կարող լինել: Վոլլանցներով վոլլիններին, մարդու համար այնքան վտանգավոր պարագիտներին, մենք դրանով էլ հենց հանգցնում ենք բծավոր տիֆի հրդեհը, նա, ում կծել է բծավոր տիֆով վարակված վոլլիլը, բծավոր տիֆով հիվանդ մարդու վոլլիլը, սովորաբար հիվանդանում է բծավոր տիֆով Այսպիսով մենք տեսնում ենք, վոր բծավոր տիֆի տարածումն ամբողջապես կախված է պարագիտներից, այն է՝ վոլլիլից, ուտի և բծավոր տիֆը կրում է նաև պարագիտար տիֆ, կամ վոլլիլի տիֆ անունը:

Յեթե մենք վերևում վոլլիններին մեղադրում էյինք բծավոր տիֆ տարածելու համար (իսկ այդպիսի մեղադրանքը մենք միանգամայն արդարացի կերպով ենք բարդել վոլլինների վրա) ապա և այն դեպքում, յերբ մեկին կծում է բծավոր տիֆով վարակված վոլլիլը, նա պետք է սպասի, վոր հիվանդանալու յե բծավոր տիֆով:

Վոլլիլի կծելուց հետո անմիջապես բծավոր տիֆ չի

առաջանում, այլ պետք է վորոշ ժամանակ անցնի, սովորաբար 12—14 օր կծելուց հետո (յերբեմն մի քանի օր ավելի կամ պակաս այդ ժամանակամիջոցից) և հիվանդությունն արտահայտվում է: Այնպես վոր ստացվում է հիվանդության յուրատեսակ գաղտնի մի շրջան, յերբ վարակը մտնելով օրգանիզմի մեջ վորոշ ժամանակամիջոցում հասունանում է և ապա տալիս բծավոր տիֆ հիվանդության իսկական պատկերը: Հիվանդության այդ գաղտնի շրջանը (այլ կերպ՝ այդ շրջանը ինկուբացիոն շրջան է կոչվում), սովորաբար վոլլ մի բանով իրեն ցույց չի տալիս և միայն այդ ժամանակաշրջանն անցնելուց հետո հիվանդությունն սկսվում է միանգամից: Հաճախ լինում են դեպքեր, յերբ մարդ աշխատանքից տու՛ն վերադառնալով, կամ վորևե տեղ շփվելով վոլլոտ մարդկանց հետ և տու՛ն գալով, 12—14 օրից հետո հիվանդանում է բծավոր տիֆով: Սկզբում նա մրսում, դողում է հետո գլխացավ է սկսվում:

Նրա մարմնի ջերմաստիճանը սովորաբար միանգամից բարձրանում ու հասնում է մինչև 39—40 և էլ ավելի աստիճանի և այդպիսով բարձր, վորոշ անշա՛ն տատանումներով միայն, մնում է 14 օր: Սակավ դեպքերում ջերմությունը հիշյալ աստիճանի վրա մնում է 14 օրից քիչ ավելի կամ պակաս: Հիվանդությունն սկսվելուց 4—5 օր հետո հիվանդի մարմնի վրա, մասնավորապես կրծքի, ձեռքերի, վոտքերի և նույնիսկ դեմքի վրա բծեր են յերևում կամ ինչպես ասում են՝ մարմինը «դուրս է տալիս»: Այդ բծերը մանր են, մոտավորապես գնդա՛սեղի գլխի մեծության, կարմրագույն և միաժամանակ մաշկի մակերեսից քիչ բարձր: Յեթե այդ բծերը դուրս են յերկել, ապա դրանք տեսանելի յեն հասարակ աչքով:

Այսպիսով մենք տեսնում ենք, վոր բծավոր տիֆի

ժամանակ մարմնի վրա բծեր են առաջանում, ուստի և այդ տիֆը կոչվում է բծավոր տիֆ:

Հիվանդության ժամանակ գլխացավերը սաստկանում են, հիվանդը զառանցում է, գիտակցությունը կորցնում, անկողնից դուրս է թռչում և այլն:

Սովորաբար հիվանդությունն սկսվելուց 14 ու հետո ջերմաստիճանը միանգամից իջնում է և հասնում 36 կամ 35 աստիճանի, պարզ է, վոր յեթե մի ու առաջ հիվանդի ջերմաստիճանը բարձր եր՝ այն է 40 աստիճան ավելի, յեթե դրանից հետո ջերմաստիճանը միանգամից իջել ու հասել է 36-ի կամ 35-ի, ապա այդպիսի խիստ տատանումը բացասաբար է անդրադառնում սրտի վրա, իսկ յերբեմն մահ պատճառում այդ կրիտիկական մոմենտին: Այդպիսով, ինչպես ասում են, վրա յե հասնում հիվանդության կրիզիսը (ճգնաժամը), ծերերը, թույլ սիրտ ունեցողները, ալկոհոլիկները, վորոնք իրենց սիրտը մաշել, քայքայել են վոգելից խմիչքներ դործածելով, սովորաբար դժվարությամբ են գիմանում բծավոր տիֆին, ուստի և այդ տարրերի մեջ բծավոր տիֆի առաջացրած մահացության 0/0-ը բավական մեծ է լինում: Իսկ յեթե հիվանդը չի մահանում, ապա նա միջին հաշվով կորցնում է 3 ամիս (յեթե բարդություններ չեն լինում, վորոնք յերբեմն հիվանդին բավական յերկար ժամանակ շարքից դուրս են բերում): Ուրեմն բծավոր տիֆով հիվանդացածը յերկու ամիս շարունակ կտրված է լինում արտադրությունից, իր առօրյա աշխատանքից, այստեղից արդեն պարզ է, թե ինչ չափով բծավոր տիֆը խանգարում էր մեզ քաղաքացիական պատերազմի ժամանակ, թե վորքան բացասաբար եր անդրադառնում նա մեր աշխատանքներին վրա Խորհրդային Իշխանության առաջին տարիներում:

Հենց այդ ժամանակ շնորհիվ ձեռք առնված միջոց-

ների, շնորհիվ գործ դրված հերոսական ջանքերի, Խորհրդային Իշխանության առաջին տարիներում հաջողվեց հաղթահարել բծավոր տիֆի համաճարակը և հիմնականում լուծել խորհրդային յերկրի համաճարակային դրության խնդիրը: Այնուհետև համաճարակը, վորպես այդպիսին, այլևս յերեման չի գալիս և միայն հիվանդության յեղակի դեպքեր են նկատվում, դեպքեր, վորոնք ցարիզմի թողած տխուր ժառանգության՝ վոջլոտության արդյունքն է յին:

Անհրաժեշտ ենք համարում այստեղ մի քանի, թեկուզ կցկտուր տեղեկություններ տալ բծավոր տիֆի համաճարակի մասին Հայաստանի վերաբերմամբ, վորտեղ դաշնակցական տիրապետության ուրոք քայքայումը, սովը, աղքատությունը, դաղթականությունը և ազգամիջյան կռիվները համատարած յերեույթներ է յին և վորտեղ բծավոր տիֆն էլ իր բաժին գոհերը տարավ բնակչությունից:

Հայաստանում, Խորհրդային Իշխանության հաստատվելուց և բծավոր տիֆի համաճարակի դեմ կազմակերպված պայքար ծավալելու հետևանքով, բծավոր տիֆը զգալիորեն պակասեց և միայն յերբեմն եր յերեան գալիս այն վայրերում, վորտեղ վոջլոտություն կար: Հայաստանի անցյալի պայմաններում միանգամից վերացնել վոջլոտությունը, այդ անխուսափելի յերեույթը, իհարկե հնարավոր չեր: Վոջլոտության վերացման խնդիրը Հայաստանի խորհրդայնացման առաջին տարիներում անտարակույս կապված եր մի շարք դժվարությունների հետ, դա կապ ուներ յերկրի եկոնոմիկայի, ազգաբնակչության կուլտուրական մակարդակի հետ, դրա համար անհրաժեշտ եր աշխատավորների համապատասխան կադրեր ունենալ նաև առողջապահության ֆրոնտում:

Ուստի և դեռ տեղ-տեղ նկատվող վոջլոտությունը

բծավոր տիֆի յեզակի ղեպքեր եր առաջացնում: Բծավոր տիֆը մեզանում աստիճանաբար մարում է, այժմ միայն նրա թույլ կայծերն են յերևում: Անցյալ հազարավոր և տասնյակ հազարավոր ղեպքերը ներկայումս տեղի յեն տվել միայն մի քանի ղեպքերի:

Բայց հենց այդ յեզակի ղեպքերն ել պետք է վերջանան: Բծավոր տիֆը պետք է իսպառ վերացվի մեր միջից: Նա բնավ չպետք է լինի անդասակարգ սոցիալիստական հասարակության մեջ:

Բծավոր տիֆով հիվանդանում են ամեն հասակի մարդիկ և վոչ վոք իրեն այդ տեսակետից ապահովված համարել չի կարող:

Ուստի և մեզանից յուրաքանչյուրը, ինչ տարիքի յել լինի, վորտեղ ել աշխատելիս և ապրելիս լինի նա, միշտ պետք է հիշի բծավոր տիֆի վտանգի, միշտ պետք է հիշի վոջուտվելու վտանգի մասին:

Տարվա մեջ կա վորոշ ժամանակաշրջան, յերբ բծավոր տիֆն առանձնապես մեծ չափեր է ընդունում, ուստի և տարվա այդ ժամանակ պետք է առանձնապես զգուշ և աշալուրջ լինել: Տարվա այդ շրջանը՝ հունվար, փետրվար, մարտ, ապրիլ և մայիս ամիսներն են:

Այդ յերևույթը բացատրվում է նրանով, վոր մարդիկ հավաքված են լինում տներում, ընտանիքում, աճում է կուտակվածությունը, այնուհետև ձմեռը, մարդիկ ավելի սակավ են լողանում, սպիտակեղենը նույնպես սակավ է վացվում: Ահա այսպիսի պայմաններում վոջուտությունն աճում է, իսկ դրա հետ ել, ինչպես արդեն գիտենք, կապված է բծավոր տիֆը: Տարվա այդ ժամանակ վտանգավոր է և այն, վոր հեռվից յեկած մարդիկ իրենց հետ վոջիլ, հետևապես և բծավոր տիֆ են բերում, յեթե հարց ու փորձ արվի և պարզվի թե յեկողն ում հետ է

ճանապարհ յեկել, վորտեղից և ինչպես է յեկել, ապա պարզ կլինի թե ինչպես բծավոր տիֆը քոչում է մի տեղից մյուսը: Գաղնանամուտին բծավոր տիֆը դեռ տարածվում է ու զարգանում, միայն մայիսին սկսում է վերջանալ, յերբ մարդիկ սկսում են ավելի հաճախ լողանալ, յերբ տաք յեզանակներն առնչությամբ կուտակվածությունը պակասում է: Ահա թե ինչով է բացատրվում բծավոր տիֆի սեզոնային ընթացքը:

Ինչպես է անցնում բծավոր տիֆի վարակը մեկից մյուսին: Այդ պետք է իմանան մեր աշխատավորության լայն զանգվածները: Յեթե անդրադառնալով մեզ վրա վերացնելու հարց ենք դրել, ապա դրան զուգընթաց պետք է մասսաների մեջ սանիտարական հիգիենիկ սոփությունները և գիտելիքներն ել ավելի տարածել ու ամրացնել: Հարկավոր է, վոր մեզնից յուրաքանչյուրն իմանա, թե ինչպես պետք է կուվել համաճարակային հիվանդությունների դեմ, տվյալ ղեպքում բծավոր տիֆի դեմ: Վերևում մենք ասացինք, վոր բծավոր տիֆի վարակը մեկից մյուսին անցնում է վոջիլների միջոցով:

Նիկոյլը, Կոնտը և Կոնսեյլը ապացուցեցին, վոր բացի վոջիլների կծելուց, նույնիսկ այն ղեպքում, յեթե մարդու մարմնի վրա բծավոր տիֆով վարակված վոջիլ է ջարդվում և յեթե մաշկի համապատասխան տեղում կա վորեւ վընասվածք (քերծվածք, փոքր վերքեր և այլն), ապա այդ ղեպքում ել բծավոր տիֆ է առաջանում: Այնուհետև հիշյալ հեղինակներն արել են այսպիսի մի փորձ հս. նըրանք վոջիլի ստամոքսը զատել են մյուս մասերից և եմուլսիա պատրաստելով սրսկել են կապիկներին — կապիկներն այդ ղեպքում հիվանդացել են բծավոր տիֆով:

Այսպիսով Նիկոյլը և իր աշխատակիցներն ապացուցել են, վոր մարմնի վոջիլը (հագուստի վրա գտնվող) բծավոր

տիֆլի վարակ տարածող եւ և, հետևաբար բժավոր տիֆով հիվանդից կարելի յե վարակվել միայն նույն հիվանդի վարակված վոշիլի միջոցով եւ այն ել գլխավորապես կը ծելու միջոցով: սակայն լինում են դեպքեր, յերբ բժավոր տիֆով վարակվում են և վնասված մաշկի վրա վարակված վոշիլ ջարդելու միջոցով: Բժավոր տիֆով հիվանդ մարդու արյունը վարակ եւ պարունակում իր մեջ, ուստի և բժավոր տիֆով հիվանդի արյունը խիստ վարակիչ ե:

Այսպիսով իմպերիալիստական պատերազմից 5 տարի առաջ հիշյալ գիտնականներն ապացուցեցին և պարզաբանեցին, թե ինչպես ե տարածվում բժավոր տիֆը և թե ինչն ե վարակիչը հիվանդի մեջ: Իմանալով այդ, միանգամայն հնարավոր եր հետազայում բժավոր տիֆի դեմ պայքարելու միջոցներ ձեռնարկել:

Սկսվեց իմպերիալիստական պատերազմը, բռնկվեց և տիֆը: Թե ինչպես ե տարածվում բժավոր տիֆը, այդ արդեն հայտնի յեր գիտությանը:

Բայց չնայած դրան, գերմանացի բժիշկ Գ. Ու-ն, վորը հիշյալ պատերազմի ժամանակ աշխատում եր տաճկական բանակում, 1915 թ. Թյուրքիայում մարդկանց վրա մի շարք փորձեր կատարեց, վորոնք գրեթե հանցագործության եյին հասնում: Այդ բժիշկը նախապես հայտնի բժավոր տիֆով հիվանդների արյունը սրսկել եր առողջ տաճիկ զինվորականներին (310 մարդու), վորոնցից 174 մարդ հիվանդացել եր բժավոր տիֆով, իսկ 48 մարդ մահացել: Հարց ե ծագում, անհրաժեշտ եր արդյոք նորից կրկնել այն, վոր արված և ապացուցված եր արդեն շատ վաղուց: Յեւ վերջապես իրավունք ունենք արդյոք նման փորձեր կատարել կենդանի մարդկանց վրա: Ինչ կարիք կար այդ անել, յեթե արդեն հայտնի յեր, վոր բժավոր տիֆով հիվանդ մարդու արյունը վարակիչ ե:

Համաշխարհային պատերազմի ժամանակ գերմանացիներն իրենք գործ ունեյին բժավոր տիֆի համաճարակի հետ իրենց յերկրում, յերբ այդ համաճարակը գլխավորապես տարածված եր ռազմագերի ռուսների, ավստրիացիների և այլոց մեջ: Գերմանական բժիշկները դըր Յուրգենսի գլխավորությամբ ուզում եյին պարզել վոշիլների դերը բժավոր տիֆի տարածման գործում: Նրանք ռազմագերիներին բաժանել եյին մի քանի խմբերի և տեղավորել նույն զորանոցում թե վոշլոտ, բժավոր տիֆով հիվանդ ռազմագերիներին և թե վոշլոտ, բայց առողջ գերիներին: Առողջ գերիներն սկսել եյին մեկը մյուսի հետևից հիվանդանալ բժավոր տիֆով: Մի այլ զորանոցում նրանք տեղավորել եյին բժավոր տիֆով հիվանդ, բայց վոշիլներից մաքրված գերիներին առողջ գերիների հետ միասին, բայց դարձյալ վոշիլներից մաքրված: Յեւ վորովհետև դրանց բոլորի վոշիլները նախապես վոչնչացված եյին, ուստի և այդ յերկրորդ զորանոցում նոր բժավոր տիֆի դեպքեր չեյին նկատվել:

Յուրգենսը պարզեց այն խնդիրը, վոր պատերազմից շատ առաջ պարզել եր գիտնական Նիկոյլը:

Բժավոր տիֆի վարակն անցնում ե ուրիշին և տարածվում ե, առաջին հերթին ու գլխավորապես, մարմնի (հագուստի) վոշիլի միջոցով:

Վորոշ տվյալների համաձայն, բժավոր տիֆի տարածման գործում դեր են խաղում նաև գլխի մազոտ մասերում ապրող վոշիլները (գլխի վոշիլ), թեև այդ դերը շատ աննշան ե համարվում:

Յերբ հագուստի (մարմնի) վոշիլը կծում ե բժավոր տիֆով հիվանդ մարդուն և ծծում նրա արյունը, այդ արյունը վարակի հետ միասին անցնում ե վոշիլի ստամոքսը: Ստամոքսում վարակը (մանրէները) մնում ու բազմանում

ե: Վոշլի կծելուց 2—3 որ անցնելուց հետո (այդ ժամանակամիջոցում վարակը բազմանում է վոշլի ստամոքսում), յերբ այդ վոշլիը կծում է մի այլ առողջ մարդու, նա այդ մարդուն վարակում է բժավոր տիֆով: Վարակը վոշլի ստամոքսից անցնում է վոշլի թքագեղձերը և յերբ վոշլիը կծում է մարդուն և կծելու ժամանակ մաշկի մեջ քիչ թուք է բաց թողնում, վորպեսզի արյունը ծծելիս մակարդվի և անցնի ստամոքսը, այդ ժամանակ վոշլի թքի հետ միասին մաշկի մեջ է անցնում և բժավոր տիֆի վարակը:

Վոշլին արագորեն է բազմանում և կարճ ժամանակում նրա թիվը մեծ չափերի յե հասնում: Շատ կարճ ժամանակում հաղարավոր վոշլիներ են առաջանում: Յերբնն չափազանց առատ վոշլոտության դեպքում մարմնի մաշկը ծածկվում է մի նոր մաշկով, կազմված հազարավոր վոշլիներից:

Այսպիսով մենք տեսնում ենք, վոր վոշլիը մեր ահեղ և վտանգավոր թշնամին է: Նրա դեմ պետք է կռուվել: Դա անհրաժեշտ է, վորովհետև այլ կերպ անհնարին է պայքարել բժավոր տիֆի դեմ: Իսկ վորպեսզի կարողանանք կռվել այդ թշնամու, այսինքն վոշլի դեմ—պետք է ճանաչենք նրան, ծանոթանանք նրա կյանքին:

Վոշլիները տիպիկ պարազիտ միջատներ են և պատկանում են հողավորների դասին:

Վոշլիներից մեզ հետաքրքրում են՝ գլխի, հագուստի, մարմնի և ցայլքի վոշլիները, նրանք չափազանց արագ են բազմանում:

Բնադեպ Լեվենհուկն իր դուրպայի մեջ յերկու եզ վոշլիներից յերկու ամսվա ընթացքում աճեցրել էր 18 հազար վոշլի, իսկ ըստ պրոֆ. Պավլովիկու, մի վոշլից, նրա ամբողջ կյանքի ընթացքում, ստացվում է 4160 հատ:

Մարդու գլխի մազերում, կամ նրա շորերի մեջ շատ կարճ ժամանակամիջոցում կարող է այնքան վոշլի առաջանալ, վոր սովորական միջոցներով նրանցից ազատվելու վոշ մի հնարավորություն չի լինի: Վոշլիներն իրենց ամբողջ կյանքն անց են կացնում մարդու վրա, դա նրանց մըշտական բնակավայրն է: Այնինչ փայտոշլիներն ու լվերը, սովորաբար մարդու վրա չեն ապրում, այլ այցելում են նրան միայն սնունդ ստանալու նպատակով:

Վոշլիների աճը կատարվում է կենսաբանական թերատ կերպարանափոխությամբ, եզը դնում է ձվիկներ (անիծներ), վորոնցից դուրս են գալիս վորդեր, վորդն ել առանց հարսնյակ դառնալու կերպարանափոխվում է սեռահասուն վոշլի: Միջին հաշվով վոշլիներն ապրում են 30-ից մինչև 50 տարի և հագուստի (շորի) գլխի վոշլիների շարժման մաքսիմումը մեր դիտողությունների համաձայն 1—2 բուլեյում հասնում է մինչև 25—40 սմ: Իսկ պրոֆ. Պավլովսկու տվյալների համաձայն 25 սմ մեկ բուլեյում: Բոլոր վոշլիներն ել ինչպես արյունառուշտներ, սնվում են արյունով, վորի համար գործ են դնում իրենց, այսպես կոչված խայթոցը (բերանի մասերը), վորով ծակում են մաշկը: Նկատի առնելով, վոր վոշլի խայթոցը միացված է թուք արտադրող գեղձերի հետ, արյուն ծծելու գործողության միջոցին արյունը խառնվում է թքի հետ, իսկ թուքն այն հատկությունն ունի, վոր չի թողնում արյունը մակարդվի: Յուրաքանչյուր մեկ վոշլի որվա ընթացքում մարդուն կծում է միջին հաշվով յերկու անգամ:

Վոշլիը յերբ կուշտ է, խուսափում է լույսից, ջրի մեջ վոշլիը կենդանի կարող է մնալ 24 ժամ: Պետք է յենթադրել, վոր վոշլիները զուրկ չեն հոտառությունից, նրանց վերաբերմունքը դեպի վորոշ քիմիական հոտավետ նյութերը բացասական է, ինչպես որինակ, դեպի նաֆթա-

լինել, նաֆթուլիզուլը, գլխի վոջիլը բեղմնավորումից 10—20
որ հետո որական միջին հաշվով դնում ե 4—5 անիծ,
խակ հագուստի վոջիլը 5—12:

Գլխի ու հագուստի վոջիլները անիծներից (ծվիկ-
ներից) դուրս են գալիս փորդեր, փորոնք իրենց ձևով
չափազանց նման են վոջիլին, բայց դեռ սեռականորեն
հասունացած չեն: Վորդերն ել անվում են արյունով
(ծծում են): 12—18 որ անց, փորդը 3 կաշեթավումից
հետո դառնում ե սեռահասուն վոջիլ: Վոջիլը սոված վի-
ճակում կարող ե մնալ միքանի որ: Առանց սնվելու տաք
պայմաններում ավելի քիչ ե ապրում, քան առանց սննդ-
դի (արյան) ցուրտ պայմաններում: Հայտնի յե, վոր ցուրտ
պայմաններում, նույնիսկ 0-ից 10—12 աստիճան ցածր
վոջիլը չի սատկում, միայն փայտանում ե և տաք տեղ
ընկնելով, նորից կենդանանում:

Հետաքրքրական ե և պետք ե հիշել, վոր բծավոր
տիֆով հիվանդի մարմնի վրա բարձր (39—40) ջերմաս-
տիճանում վոջիլներն իրենց լավ չեն զգում, այդ պատ-
ճառով նրանք հեռանում են տիրոջից, նոր մարդ վորո-
նում և վարակն իրենց հետ տանելով վարակում ուրիշնե-
րին: հետևաբար պետք ե շատ զգուշ լինել վոջուտ
հիվանդներից, յեթե նրանք հիվանդ են բծավոր տիֆով:
Այնուհետև հայտնի յե, վոր դիակի վրա նմանապես վո-
ջիլ չի մնում (սառն ե գիակը), նրան արյուն ե հարկավոր
սննդի համար, բացի դրանից, դիակի ջերմաստիճանն ել
անհամապատասխան ե վոջիլների կյանքի համար: Հեռա-
նալով բծավոր տիֆից մահացածի դիակի վրայից, վոջիլը
նոր տեղ ե վորոնում և գտնելով այդպիսին՝ վարակում ե
նրան:

Բծավոր տիֆը վոջնչացնելու համար պետք ե վերա-

ցնել վոջուտությունը, բնավ չպետք ե սպասել բծավոր
տիֆի յերևալուն և հետո միայն զբաղվել վոջիլների
վոջնչացման գործով: Անհրաժեշտ ե այժմ եեթ, յերբ
մեզանում բծավոր տիֆի համաճարակ չկա, մի շարք
կանխիչ միջոցառումներ կիրառել և առաջին հերթին ձեռ-
նարկել վոջիլների վոջնչացման գործին:

Վոջուտության դեմ պայքարելու գործում մեր այժմե-
ական և հրատապ խնդիրներից մեկը բաղնիքներ կա-
ռուցելն ե: Փաղխորհուրդներն ու շրջգործկոմները տե-
ղական սանիտարական կազմակերպության հետ միասին
պետք ե ամեն կերպ աշխատեն ավելացնելու բաղնիքների
թիվը: Հաճախ մեզանում կառուցվում են այնպիսի բաղ-
նիքներ, վորոնք չեն բավարարում սանիտարական պա-
հանջներին, վորպեսզի մենք կարողանանք համաճարակի
ժամանակ ռացիոնալ կերպով ոգտագործել բաղնիքները,
անհրաժեշտ ե, վոր նրանք ի միջի այլոց, բավարարենան
մի պահանջ, այն ե՝ բաղնիքները լինեն միջանցիկ տիպի,
իրենց կից ախտահանիչ կամերաներ ունենան: Այս-
պիսի բաղնիքում լողացողը հանվում ե մի սենյակում,
իսկ լողանալուց հետո հազնվում մի ուրիշ սենյակում,
լողանալու ժամանակ, լողացողի հագուստը հանվելու սեն-
յակից հանձնվում ե զեղինֆեկցիոն կամերա, վորտեղից
ախտահանման յենթարկված մաքուր հագուստը տրվում
ե հազնվելու սենյակը:

Յեղած բաղնիքները պետք ե մաքուր պահել և
պարբերաբար զեղինֆեկցիա (միջատների վոջնչացում)
կատարել այնտեղ:

Այն վայրերում, ուր բաղնիքներ ու լվացքատներ
չկան, պետք ե լավ հիշել, վոր համենայն դեպս լողանալն
անհրաժեշտ ե, վորովհետև այլապես մենք կարող ենք
վոջուտվել: Վոջիլներից ազատ մնալու համար անհրաժեշտ

և գոնե 10—15 ուրը մեկ անգամ լողանալ և ամեն անգամ լողանալուց հետո մաքուր սպիտակեղեն հագնել, այլապես լողանալը իզուր կանցնի:

Լողանալ կարելի չէ և տանը, միայն թե լինի ցանկություն և մաքուր լինելու անհրաժեշտություն գիտակցություն: Սպիտակեղեն և անկողին վանալու, ինչպես և լողանալու համար, պարզ է, վոր անհրաժեշտ է ոճառ գործածել:

Միայն մաքրությունը և խելացի սանիտարական ուժ-ժիմով կարելի չէ հեշտությունը վերջ տալ վոջիլներին: Մաքրությունը վոջիլների թշնամին է: Պարզ է, վոր վոջ-լոտություն դեմ արմատական պայքար մղելու համար պետք է ունենալ հետևյալ յեռյակը՝ շուր, սպիտակեղեն և ոճառ:

Մարդուն վոջիլներից ազատելու համար անհրաժեշտ է վոջնչացնել վոջ միայն մարմնի, գլխի, այլ և սպիտակեղենի, շորերի ու անկողնի մեջ գտնված և նույնիսկ բնակարանի վոջիլները (չափազանց վոջլոտություն դեպքում):

Նկատի ունենալով, վոր բարձր ջերմության ազդեցության տակ վոջիլներն ու նրանց ձվիկները վոջնչանում են, այդ միջոցի նպատակահարմար գործադրությամբ կարելի չէ լավ հետևանքների հասնել: Այդ նպատակի համար զանազան տաքացնող ապարատներից մենք խորհուրդ կտայինք ընտրել բանվորական շրջանների, ՄՏԿ, խորհրատեսությունների, կոլտնտեսությունների համար վոջիլ վոջնչացնող կամերաները (համապատասխան ցուցմունքներ համար դիմելով տեղի առբաժնին):

Վոջլոտության դեմ պայքարելու մի լավ միջոց էլ՝ դա սնդուկի նման մի արկղ է, վորը գերմետիկ կերպով փակվում է և ներսում բենզին է գործադրվում (չպետք

է մոռանալ, վոր բենզինը կրակից շուտ բռնկվող մի նյութ է): Այդ բենզինի արկղների գործածությունն առավելապես նպատակահարմար է փոքրիկ բուժասնիտարական հիմնարկներում, բանվորական փոքրիկ բարակներում և գյուղացիական փոքրիկ տնտեսություններում: Վոջիլները վերջացնելու վերաբերյալ լաբորատորական մեր փորձերը ցույց տվին, վոր բենզինի գոլորշին վերցրած 0,5 կամ ամենաշատը մեկ խստատիմետր քանակով (1000 խստ. մի լիտրում) շատ կարճ ժամանակամիջոցում բոլորովին վոջնչացնում է վոջիլները ու նրանց անիծք: Այդ նպատակի համար բավական է ունենալ մի խորանարդ մետր ծավալով և գերմետիկ կերպով փակվող մի արկղ և այնպես շինված, վոր տախտակներն արանքներ և անցքեր չունենան (ցանկալի չէ, վոր արկղը ներսից ցինկով պատած լինի): Արկղի հատակի մի անկյունում դրված է ամանի մեջ լցրած բենզին և ծածկված մետաղյա ցանցով, վերևում նշված չափով (1—1000) նոսր կերպով դրվում են արկղի մեջ շորերը կամ սպիտակեղենը և թողնում 2—3 ժամ:

Այդ միջոցը տեխնիկական գործադրման տեսակետից չափազանց պարզ է: Պետք է յենթադրել, վոր այս մատչելի, եժան և հուսալի միջոցը գործադրման լայն տարածում կունենա: Շատ լավ է ներդրածում վոջիլների ու անիծների վրա և սովորական նավթը (շորերը կամ սպիտակեղենը նավթի մեջ թրջելիս, կամ նրանց վրա նավթ սրսկելիս, վոջիլներն ու անիծներն վոջնչանում են 1—2 րոպեյից հետո): Սպիտակեղենը և անկողնու պարագաները վոջիլներից ազատելու համար չափազանց հասարակ ու արմատական միջոց է նրանց մոխրաջրով յեփ տալը: Վոջիլներն ու նրանց չափազանց դիմացկուն ձվիկները յեռացող ջրի մեջ արագությամբ վոջնչանում են՝ վերնա-

զգեստը և առհասարակ այն իրերը, վորպիսիք յեփ տա
շի կարելի և բենգինի արկղով ոգտվելու հնարավորությունը
չկա, նպատակահարմար է վոջիլներին մաքրել քիմիական
զանազան նյութերով թրջված կոշտ խոզանակով՝ այդ
նյութերին, իրենց եփանության և ախտահանական տե-
սակետին, լավ է ոճառակրեզոլյան պրեպարատները, վո-
րոնք շատ կարճ ժամանակամիջոցում վոչնչացնում են
միջատներին: Այսպես որինակ, կրեզոլիան նավթալիզոլի
10 տոկոսային լուծույթի մեջ թրջված սպիտակեղենի վո-
ջիլներն ու անիծները բոլորովին վոչնչանում են: Ինչ-
պես վերևում ասվեց, նավթալիզոլի ամենալավ լուծույթը,
նրա 10 տոկոսային լուծույթն է—սակայն կարելի յե
գործադրել 2—5 տոկոսանի լուծույթը, սրակելու միջո-
ցով: Թե սրակումը (պուլվերիզացիա) և թե մեքենայական
մաքրումը պետք է կատարել խնամքով և մեծ զգուշու-
թյամբ:

Այդ լուծույթն ավելի լավ է ներգործում և պետք է
գործադրել, քանի դեռ տաք է: Սպիտակեղենը ախտա-
հանման յենթարկելու համար սուղում են տաշտի մեջ,
ուր լցված է նավթալիզոլի 10 տոկոսային լուծույթը:
Հետո սպիտակեղենը, վորքան հնարավոր է, ուժեղ կեր-
պով քամում են: Միևնույն լուծույթով կարելի յե ոգ-
տվել 3—4 անգամ: Ուր դա հնարավոր է՝ սպիտակեղենը,
անկողնու պարագաները և այլն պահում են նավթալիզո-
լի մեջ ավելի յերկար ժամանակ, վորով հնարավորու-
թյուն է ստեղծվում գործածել անիծների ու վոջիլների
վոչնչացման համար նավթալիզոլի ավելի թույլ լու-
ծույթներ, այն է՝ 3 և 5 տոկոսային լուծույթը: Նավ-
թալիզոլի 3 տոկոսային լուծույթներում վոջիլները վո-
չնչանում են մոտ յերկու ժամվա ընթացքում, 5 տո-
կոսային լուծույթում վոջիլները վոչնչանում են մոտ

կես ժամվա ընթացքում, իսկ 10 տոկոսային լուծույ-
թում՝ 10—15 րոպեյում: Ինչպես վերևում ասվեց, շորերը
վոջիլներից ազատելու համար կարելի յե գործածել մե-
քենայական մաքրում: Մաքրումը պետք է կատարել մեծ
խնամքով, խոզանակի միջոցով, վորը պետք է թրջել
նավթալիզոլի 10 տոկոսային լուծույթի մեջ: յեթե խոզա-
նակ չկա, կարելի յե ոգտվել վորևե փալասի կտորով:
Նույնչափով ազդող, բայց թանգարժեք միջոց է լիզոլը,
վորը գործ է ածվում հաճախ 1—3 և հազվագյուտ դեպ-
քում 5 տոկոսային լուծույթների ձևով: Մարմնի մա-
զոտ մասերում գտնվող վոջիլներից ազատվելու համար
ամենահիմնական միջոցն է մազերի հեռացնելն ու մաք-
րելը: Յեթե այդ միջոցը գործադրելու հնարավորություն
չկա, այդ դեպքում վոջիլներն ու անիծները բենգինով են
վոչնչացնում:

Բենգինի մեջ թաթախած մի շորի կտորով պետք է
լավ թրջել մարմնի մազոտ մասերը: Կարելի յե նույնպես
բենգինով կոմպրես դնել գլխի վրա 10 րոպե տեվողու-
թյամբ: Այդ ժամանակամիջոցում վոչնչանում են թե
վոջիլները և թե անիծները, լավ է ներգործում նաև մի
շատ եփան միջոց՝ քացախը, վորով թրջում են մազերը
լվանալուց առաջ: Նա լուծում է անիծների սոսնձային
նյութը, վորով նրանք կպած են լինում մազերին:

Մնացած բազմաթիվ միջոցների վրա մենք կանգ չենք
առնում, նրանք բոլորն ել հիմնականում նույնն են, ինչ
վոր ասացինք վերևում: Հարկավ, յեթե շրջանում գոյու-
թյուն ունի ախտահանման շոգեկամերա, մետաղյա շոգե-
ֆորմալինային կամերա, առաջին հերթին պետք է ոգտվել
նրանից, վորովհետև դեղկամերան վոչ միայն վոչնչաց-
նում է միջատներին, այլև սպանում զանազան հիվանդու-
թյունների միկրոբներին:

Բարակներում և այլ տեղերում, ուր շատ և տարածված վոլյոտուլոթյունը, նպատակահարմար միջոց է բնակարանը ծծումբով ծխելը՝ այդ նպատակով գործ են ածում ծծումբի կտորները (կարելի չե և փոշի), ծծումբը վերցնում են 50-ից մինև 100,0 յուրաքանչյուր խոր մետրի համար և վառում:

Ծծումբ գործածելիս պետք է հիշել, վոր նա վտանգավոր է կրակի տեսակետից, ուստի և պետք է զգուշանալ հրդեհից: Այդ պատճառով թավաների, մաղալների և այլ սարքավորումների վրա ծծումբ վառելիս հարկավոր է մինչ այդ նրանց տակը ցանել մոտ 5 ս-մետր հաստությամբ նախապես թրջած ավազ: Ավազը պետք է ցանել վոշ միայն մաղալի տակը, այլև նրա շուրջը, 70—80 սմետ. լայնությամբ: Ծծումբը վառելուց հետո (սենյակը փակված է մնում 12—24 ժամ) սենյակը լավ ոդափոխել: Ծծումբը գործածել բժշկի (բուժակի) ղեկավարությամբ կամ ղեկինֆեկտորի ոգնությամբ:

Վերևում հիշված բոլոր միջոցների գործադրումը վոշ մի հետևանքի չի հասցնի, յեթե միջոցներ ձեռք չառնվեն վերացնելու կենցաղային այն պայմանները, վորոնց շնորհիվ առաջ են գալիս ու զարգանում վոշիլները, այլապես վոշիլները նորից առաջ կգան: Պայքարը վոշիլների դեմ պետք է վարել սխտեմատիկ և համառ կերպով, միաժամանակ չմոռանալով առաջարկված միջոցները մատչելի դարձնել աշխատավորությանը և վերջիններին լայնորեն մասնակից դարձնել միջատների դեմ տարվող պայքարին:

Հանրակացարաններում և ընդհանուր բարակներում ապրող մարդիկ (բանվորները, ուսանողները և այլն) վոշլոտուլոթյան դեմ պետք է միջոցներ ձեռք առնեն կազմակերպված և միասնաբար, այլապես վոշիլը մեկից կարող է անցնել մյուսին և այսպիսով նորից առատ վոշլոտուլոթյուն առաջացնել:

Բացի վոշլոտուլոթյան դեմ կիրառվող հիշյալ ձեռնարկումներից, անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել մի շարք այլ մանր միջոցների վրա, վորոնք եյապես կարևոր նշանակություն ունեն: Այսպիսի միջոց է որինակ այն, վոր պետք է հրաժարվել միասին պակելուց, մի սովորություն, վորը դժբախտաբար դեռ բոլորովին վերացած չէ մեր կենցաղից:

Այդ տեսակետից առանձնապես վտանգավոր է գյուղական կենցաղում նկատվող յերևույթը, վոր ընտանիքի բոլոր անդամների անկողինները մի տեղում են դարսվում: Յեթե դրան ավելացնենք և այն, վոր անկողնու մի մասից ոգավում են յեկվոր հյուրերը, ապա վոշիլներով վառակվելու վտանգն էլ ավելի ակնհայտ կդառնա: Այնուհետև չպետք է յերկար մազեր, մուրուք թողնել, վորովհետև ինչպես մեզ հայտնի չե, մազերը հաճախ վոշիլների համար հարմար ապաստան են հանդիսանում: Մազերը պետք է կարճ խուզել:

Վոշլոտուլոթյան, հետևաբար և բժավոր տիֆի դեմ հաջողությամբ պայքարելու համար անհրաժեշտ է նաև խիստ մաքրություն պահպանել Գյուղացու Տներում, հյուրանոցներում, իշկաններում, ուր մարդիկ են գալիս զանազան տեղերից, վորոնց մեջ լինում են և վոշլոտ և վոշ վոշլոտ մարդիկ: Այդպիսի տեղերը կարող են հեշտությամբ վարակի ոջախ դառնալ: Ուստի և հիշյալ տեղերում, յուրաքանչյուր հաճախորդից հետո անկողնու պարագաները պետք է անպայման փոխել և մինչև լվանալը ախտահանություն յենթարկել, իսկ թե ինչպես ախտահանել, այդ մասին պետք է հարցնել սանիտարական բժշկին: Բժավոր տիֆի դեմ կանխիչ միջոցներ ձեռք առնելու տեսակետից առանձին հետաքրքրություն են ներկայացնում սեզոնային բանվորները, վորոնք նախքան աշխատանքի

անցնելը, պետք է սան՝ մշակման յենթարկվեն (մաղերի խուզում, բաղնիք, սպիտակեղենի փոխում, թարմ անկողին), նույնպիսի կարգ պետք է սահմանվի և մեր գործարաններում, ֆաբրիկաներում, ձեռնարկություններում, նորակառույցներում, խորհրդարաններում, վորտեղ աշխատանքի յեն ընդունվում նոր բանվորներ:

Մանկական հիմնարկներում (դպրոց, մանկապարտեզ, մսուր, կոնսուլտացիա, և այլն) պետք է առանց հետաձգելու բոլորովին արմատախիլ անել վոլյոտության դեպքերը: Վոլյոտ աշակերտին պետք է ուղարկել ծնողի մոտ և պահանջել, վոր վերջինս մաքուր պահի իրեն յեբեխաներին: Այդ տեսակետից մեծ է պիոներ կազմակերպության դերը և շատ ոգտակար կլինի այն, վոր յեբեխաներին պարբերաբար քննեն վոլյոտություն հայտնաբերելու նպատակով: Նման ձեռնարկումները, կրկնում ենք, հսկայական ոգնություն կհասցնեն վոլյոտության դեմ պայքարելու գործում:

Անկասկած մեր հիվանդանոցները և առողջապահական հիմնարկներն իրենք ևս պետք է պատշաճ բարձրության վրա կանգնած լինեն: Մեր հիվանդանոցները պետք է միշտ ազատ լինեն վոլիլներից, վորովհետև բուժական և առողջապահական նպատակներից զատ, պետք է որինակ լինեն շրջապատողների համար՝ որինակելի ու մաքուր հիվանդանոցից տուն գնացող հիվանդը կփոխի իր կենցաղը:

Վերը բերված բոլոր ձեռնարկումները իրականացումն ի հարկե, սկզբում դժվար կլինի, բայց այդ բոլորը միանդամայն հնարավոր և անհրաժեշտ է: Պետք է համառոտեն ու պարբերաբար մաքրվել վոլիլներից, այլապես կլինի վոլյոտություն, հետևապես կլինի նաև բժավոր տիֆ: Յեթե վոչ այսօր, ապա վաղը, այդ հյուրը՝ բժավոր

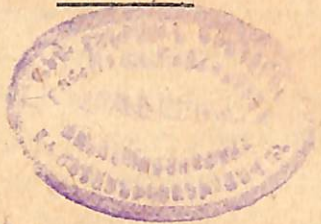
տիֆը մուտք կգործի մեզ մոտ, այն ժամանակ մենք կտուժենք, այն ժամանակ գուցե արդեն ուշ կլինի շատերի համար:

Բայց ինչ պետք է անել, յեթե այս կամ այն ձախալարնով բժավոր տիֆը մուտք գործի մեզ մոտ: Յեթե նա արդեն մուտք է գործել, ապա վախենալու, գլուխ կորցնելու կարիք չկա: Պետք է միջոցներ ձեռք առնել, վորպեսզի բժավոր տիֆը վոչնչացվի տեղն ու տեղը: Վորոնք են այդ միջոցները:

Ամենից առաջ չպետք է թաղցնել բժավոր տիֆի դեպքերը: Յուրաքանչյուր նոր դեպքի մասին պետք է անմիջապես հայտնել տեղական բժիշկներին, սանիտարական բժշկին: Տեղեկացնելով այդ մասին առբաժնին, մենք ժամանակին լիկվիդացիայի կյենթարկենք այդ վարակը: Վարակի տեղն յեկած բժիշկն անմիջապես կպարզի՝ թե վորտեղից է առաջացել այդ վարակը և ել ում կարող է նա վարակել: Հիվանդին շրջապատողները, վորոնց կծել է բժավոր տիֆով հիվանդի վոշիլը, կարող են հիվանդության դեռ գաղտնի շրջանում լինել, ուստի և բժիշկը նրանց իր հսկողության տակ է առնում 14 որ շարունակ: Յերբ բժիշկը դիագնոզ է դնում և գտնում է, վոր հիվանդությունը բժավոր տիֆ է, նա իսկույն այդ հիվանդին տեղափոխում է մի առանձին հիվանդանոց, վորտեղ մասնագետ բժիշկները հիվանդին բժշկում են այնպես, ինչպես հարկն է, գործ դնելով բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, միաժամանակ ախտահանում այն տունը, վորտեղից հիվանդը բերված է հիվանդանոց, այլապես հիվանդը մնալով իր տանը, կարող է վարակել իր ընտանիքի մյուս անդամներին, հարևաններին, այցելուներին և շատ ուրիշներին:

Այդպես է բժավոր տիֆը: Վոշիլների ու բժավոր

տիֆլի դեմ կռվելու անհրաժեշտութիւնը պարզ ու հասկանալի յէ: Խորհրդային առողջապահութիւնը ձգտում է վոչ միայն բժշկել հիվանդին, յերբ նա արդեն վարակվել ու հիվանդացել է, այլ նա առաջին հերթին և գլխավորապէս ձգտում է կանխել հիվանդութիւնը: Բժավոր տիֆ կանխելը վոչլոտութիւնը վերացնել է նշանակում: Յեթե չկա վոչիլ, չկա նաև բժավոր տիֆ: Կարելի յէ և պատվաստումներ անել բժավոր տիֆի դեմ՝ չհիվանդանալու համար, բայց դա դժվարին ու պայքարի վոչ այնքան հուսալի միջոց է: Բժավոր տիֆի դեմ պայքարելու ամենահուսալի միջոցը, վոչիլներին վոչնչացնելն է:

ԳԻՆԸ 30 ԿՈՊ.

123

6541

Доцент А. Б. АЛЕКСАНИЯ

Сыпной тиф

Изд. Сан. Просвет. отд. НКЗдрава Арм. ССР
ЕРЕВАН 1937